

עדיף לדחוק בפסוק מאשר בסברה

ד"ר חזות גבריאל

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר יקוק אל משה: את כל אשר צוה יקוק אליכם ביד משה מן היום אשר צוה יקוק והלאה לדתיכם: והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח לריח ניחח ליקוק ומנחתו ונסכו פמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת (במדבר טו, כב- כד).

זוהי פרשה עלומה שמתוך הפסוקים קשה להבין במה בדיוק היא עוסקת. מפשט הכתובים (ראו מלבי"ם אות לג) עולה כי מדובר במצב בו עם ישראל לא עושה את כל המצוות שבתורה בשוגג. הספרי מגיע למסקנה כי מדובר כאן בחטא של עבודה זרה. פשט הפסוקים עוסק אם כן בשגגת כל התורה כולה, כעין מצב של 'תינוק שנשבה', ואילו הדרש עוסק בשגגת ע"ז הזהה לשגגת כל התורה. הרמב"ן מחבר את הפשט עם הדרש. וכך הוא כותב:

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה - הפרשה הזו סתומה במשמעה, ויטעו בה בעלי הפשט, לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצוה לעשות והוא שוגג. ודבריהם דברי רוח... ולשון הכתוב שלא נוציא אותו מפשוטו ומשמעו, ...ועל כן ייחדו להם רבותינו מצוה אחת שבשגגתה יצא מכלל ישראל ומכל המצוה בהם, והיא עבודה זרה. ויהיה שיעור הכתוב, וכי תשגו - ללכת אחרי אלהים אחרים, ולא תעשו - דבר מכל מצות ה'. כי המודה באלוה זולתו כבר הוא בטל אצלו כל מה שצוה השם הנכבד בין במצות עשה בין במצות לא תעשה, שאם יש אלוה זולתו, יראתו ומצותיו וכל החיוב בהם אינו כלום:

הרמב"ן קובע כי הסברו אינו מוציא את הכתוב ממשמעו וגם לא מפשוטו. 'משמעו' הוא הדרש, כלומר, שגגת עבודה זרה, ואילו 'פשוטו' הוא שכחת התורה. ברם, זהו מצב בעייתי, שכן הוא אינו יכול להתרחש כלל. האם כל ישראל יהיו בבחינת 'תינוק שנשבה'? האם פירוש כזה ייחשב כיפשטי עדיין? גם טענתו של הרב יואל בן נון ("קהל שוגג" - חילוניים וחילוניות בהלכה', אקדמות י, כסליו תשס"א), שכל ציבור חוטא הוא אוטומטית בחזקת שוגג אינו פותר את הקושי.

קיימת נטייה לפרש את המונח 'פשט' במשמעות המילולית הגלומה במילים עצמן. הפירושים הלא-פשטיים נתפסים כפירושים שהם רחוקים מהפשט המילולי ונוצרים משיקולים רחבים יותר. נושאים אלו נדונים לא מעט בשנים האחרונות (ראו לדוגמה את מאמריו של דוד הנשקה בהמעין משנת תשל"ז - ח, ואת תגובתו של הרב זאב ויטמן שם). בעניין זה, ידועים דבריו של בעל החזון אי"ש, אשר אמר כי עדיף לדחוק בלשון מאשר לדחוק בסברא, ויש שהביאו לכך מקור מדברי הבית יוסף, (חיו"ד סי' רכ"ח שכתב כך. וכן במנוחות אהבה, להרב משה לוי, ח"ב עמ' שלב הערה 67).

כללים אלו נראים כמו כללי הכוונה לפירוש הפשטי. המושג 'פשט' אם כן, אינו באמת המשמעות המילולית גרידא, אלא המשמעות הפשוטה יותר, מתוך מכלול השיקולים. לפי עיקרון זה, אם ישנה קושיא על הפשט ומתוכה מגיעים לפירוש על דרך הדרש, אזי פעמים רבות מדובר על פשט ולא על דרש. להצעת הרמב"ן יש מקום גם כפירוש פשטי. אלו הן ממש מילותיו - "ולשון הכתוב שלא נוציא אותו מפשוטו ומשמעו".

האם דרשת הספרי הינה פשט או דרש? הרמב"ן לפחות יטען כי זהו פירוש שיש בו פשט ודרש גם יחד, כלומר זהו הפשט המיטבי, בהתחשב בקשיים ובאילוצים הלשוניים. כיצד אם כן לומד הספרי פירוש זה באמצעות מידת דרש (= 'דבר שיצא לטעון טוען אחר שלא כענייניו', ראו 'מידה טובה' על הפרשה)? מוכרחים לומר כי השיקול לקביעה שלפיה מדובר על 'עבודה זרה' אינו שיקול מדרשי פורמאלי אלא צורת ביטוי מעין ספרותית.

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.com